

Obnovené zřízení zemské a rekatolizační dekrety (1628)

Jak bylo uvedeno v předchozí kapitole, říšský pokladník Štěpán Schmidt z Freihofenu byl po celé období dvacátých let na Moravě jedním z mála luteránů, kteří za svou službu císaři získávali konfiskované statky, aniž by na ně byl vyvíjen tlak nutící je konvertovat ke katolické konfesi. V materiálech císařské dvorské komory i v dietrichsteinské korespondenci se nachází celá řada přípisů, na jejichž základě Schmidt získával stále nové a nové majetky a díky jimž ho lze považovat za jednoho z nejvíce preferovaných úředníků císaře Ferdinanda II. žijících na Moravě.⁵⁷⁶ Roku 1628 se tato situace jakoby velmi náhle změnila a Štěpánu Schmidtovi bylo takřka ze dne na den nařízeno, aby své majetky prodal a vystěhoval se ze země. Z tohoto důvodu se několikrát pokusil o prosazení prodloužení emigrační lhůty a o povolení alespoň částečně držet v zemi majetek.⁵⁷⁷ Jako prostředníka v jednání s císařem, který mu byl až dosud nakloněn, podobně jako někdejší rebelové použil Karla staršího ze Žerotína. Nejrůznějšími odklady se sice podařilo dosíci doho, že Freihofen nakonec zemřel na Moravě, v žádném případě to ale nebylo dosaženo díky legalizaci jeho zdejšího pobytu. Skutečnost, že se vysoký císařský úředník, který se proti císaři nikdy neprovinil a na rozdíl od svých kolegů typu Mikuláše Nussera z Nussegu ani nikdy nebyl obviněn z korupce či z jiného protiprávního

(576) Reichspfennigmeister Štěpán Schmidt z Freihofenu a Tainhaisenu pocházel ze staré rakouské šlechtické rodiny. Již v předbělohorském období zastával finanční úřady v Rakousích, na Moravě i v Říši. Během dvacátých let 17. století Štěpán Schmidt z Freihofenu postupně získal na Moravě statky Kunštát, Lukov a Velké Němčice. Z velké části to bylo i v souvislosti s konfiskačním procesem. FIALOVÁ, V.: *Inventář bradu Lukova*, s. 1–14. Koupě Lukova coby někdejšího majetku katolíka Albrechta z Valdštejna luteránem Štěpánem Schmidtem – HKA WIEN, Gedenkbücher, Böhmische Reihe, kn. 333, duben 1625, fol. 420.

(577) Případ Štěpána Schmidta z Freihofenu nepochybně nebyl typický. Ani po roce 1628 totiž císař Ferdinand II. přece jen zcela nezapomněl na jeho cenné služby. Schmidt měl navíc stále nejen vysoké pohledávky u císaře, ale také u mnoha dalších osob na Moravě. To jeho vystěhování z Moravy samozřejmě komplikovalo. MZA BRNO, G 140, Rodinný archiv Dietrichsteinů, inv. č. 481, kart. 156, květen 1628, fol. 1–5. Náhlost změny situace byla roku 1628 skutečně pouze zdánlivá. Zúčastněné osoby mohly ve skutečnosti i pod povrchem konfiskačních dokumentů sledovat protireformační záměry císaře Ferdinanda II. i kardinála Dietrichsteina, např. v některých Dietrichsteinových dekretech z první poloviny 20. let nebo z mírnějšího přístupu ke katolíkům, který se odrážel i v textu konfiskačního protokolu z roku 1624.

jednání, tak náhle dostal do pozice podobné situaci někdejších povstalců proti císařskému majestátu, lze vysvětlit jediným způsobem. Zapříčinilo to vydání Obnoveného zřízení zemského a příslušných doprovodných náboženských dekretů, které velmi razantním způsobem ukončily jednu etapu v pobělohorském konfiskačním procesu. Etapu, pro niž bylo do značné míry typické, že vyzdvihovala právní aspekty konfiskací jako sankce za vystoupení proti císaři a protireformační cíle naopak do značné míry zastírala.⁵⁷⁸

Idea a příprava Obnoveného zřízení

O textu typu Obnoveného zřízení zemského nejspíše císař Ferdinand II. a jeho nejbližší okolí uvažovalo již po několik let. Vydání zemských ústav pro Čechy a Moravu souviselo s dlouhodobější tendencí postupné „normalizace“ poměrů v zemích Svatováclavské koruny.⁵⁷⁹ Ferdinand II. se nejspíše rozhodl přistoupit k revizi dosavadních zemských ústav již vzápětí po porážce stavovského povstání, nicméně vyčkával na příhodnější vojenskou i politickou situaci.⁵⁸⁰ Důsledně provedená reforma by v první polovině dvacátých let totiž mohla radikalizovat jak jeho přímé odpůrce v zemi i za hranicemi, tak také jeho dosavadní katolické spojence z řad české a moravské šlechty i některé potenciální spojence z neradikálních kruhů šlechty nekatolické.⁵⁸¹ Dobová právní mentalita navíc zahr-

(578) Obnovenému zřízení zemskému se v moderní právněhistorické literatuře dosud nedostalo patřičné pozornosti. Také vědecká edice je již staršího data. Vydání Obnoveného zřízení zemského pro Čechy JIREČEK, H. (ED.): *Obnovené Právo a Zřízení zemské dědičného království českého. Verneuerte Landes-Ordnung des Erb-Königreichs Böhmen. Codex Iuris Bohemici 5/2*. Praha 1888. Pro Moravu TÝŽ: *Obnovené zřízení zemské dědičného markrabství moravského 1628*. Brno 1890. Srov. též TÝŽ: *Constitutiones margravatus Moraviae anno 1628 reformatae. Codex Iuris Bohemici 5/3*. Pragae – Vindobonae – Lipsiae 1890.

(579) Problematice Obnoveného zřízení zemského pro Čechy z roku 1627 se naposledy na pozadí diskuse o absolutismu věnoval Wolfgang Begerhausen. BERGERHAUSEN, W.: *Die „Verneuerte Landesordnung“ in Böhmen 1627*, s. 327–351. V našem prostředí MATĚJEK, F.: *Účinky obnoveného zřízení zemského z roku 1628 na naše země*. VVM 42, 1990, s. 327–336. Dále srov. MALÝ, K.: *Der böhmische Beitrag zum Modell des europäischen Absolutismus*. In: Köhler, G. – Nehlsen, H. (edd.): *Wirkungen europäischer Rechtskultur. Festschrift für Karl Kroeschell zum 70. Geburtstag*. München 1997, s. 695–705. Dále RENTZOW, L.: *Die Entstehungs- und Wirkungsgeschichte der Verneuerteten Landesordnung für das Königreich Böhmen von 1627*. Frankfurt/M 1998.

(580) V kontextu ústavního vývoje v raném novověku a ve střední Evropě PÁNEK, J.: *Český stát a stavovská společnost na prahu novověku ve světle zemských zřízení*. In: Pánek, J. – Malý, K. (edd.): *Vladislavské zřízení zemské a počátky ústavního zřízení v českých zemích*. Praha 2001, s. 13–23; KALOUSEK, J.: *České státní právo*. Praha 1892, s. 429–430, 594–595; KADLECOVÁ, M.: *Přípravné řízení v Obnoveném zřízení zemském*. Srovnání české a moravské verze. PHS 32, 1992, s. 115.

(581) KUMPERA, J. – HEJNIC, J.: *Poslední pokus českého exilu kolem Komenského o zvrátit v zemi české koruny*, s. 9–11.

novala představu, podle níž právo mělo mít nejen ideální božský původ, ale mělo být také starobylé. Právě o tuto starobylost se opírala autorita a validita celého právního systému.⁵⁸² V raném novověku podobné „kategorie středověké kultury“ v mnoha ohledech stále ještě platily. Představa o starobylosti práva se prolínala s představou o spravedlivém vládcí a mezi českými stavy přelomu 16. a 17. století vyvolala celou řadu suplik a žádostí o zachování nebo navrácení mnoha „starobylých práv“ stavovských obcí. Ferdinand II. si toho byl nejspíše vědom, když se rozhodoval o ukončení vlády zprostředkovávané zvláštními pravomocemi zemských místodržitelů a o jejich nahrazení byrokratickou vládou, jednající podle zemské ústavy. Uvedená ústava se přitom svou formou neměla lišit od starobylých zemských zřízení, na jejichž základě bylo v Čechách a na Moravě vládnuto během celého století před Bílou horou. Snad právě proto císař zvolil variantu oddělených zemských zřízení pro Čechy a pro Moravu. Některé principy jeho centralizační politiky by ho totiž alespoň v teoretické rovině mohly vést k většímu přiblížení všech zemí České koruny, a to i ústavní formou.⁵⁸³ Vedle těchto právněteoretických aspektů mělo vydání Obnoveného zřízení nepochybně i zcela konkrétní a pragmatické důvody. Jedním z nich zcela jistě byla smrt českého místodržitele knížete Karla z Liechtensteina roku 1627.⁵⁸⁴ Tato událost panovníkovi poskytla příležitost, aby se svým způsobem vypořádal s narůstající mocí místodržitelů v Čechách a na Moravě, kteří (na rozdíl od místodržitelů v rakouských zemích) v daném okamžiku disponovali velikou autoritou a nikoliv náhodou se o nich hovořilo jako o „místokrálich“.⁵⁸⁵ Podobným způsobem si ostatně Ferdinand II. počínal i po smrti kardinála Dietrichsteina roku 1636, kdy místodržitelskou vládu nahradil byrokratickou vládou zemského tribunálu.⁵⁸⁶ Vydání Obnoveného zřízení zemského pro Čechy a Moravu mělo v daném okamžiku nepochybně i své evropské rozměry. Na zmíněné legislativní akty totiž navazovalo roku 1629 také vydání Restitučního ediktu pro Říši, v němž se měl navrátit katolické církvi veškerý majetek, který podlehl re-

(582) GUREVIČ, A. J.: *Kategorie středověké kultury*. Praha 1978, s. 128–132.

(583) VÁLKA, J.: *Konfederace z roku 1619 ve vývoji teritoriální a náboženské struktury České koruny*. In: Pánek, J. – Malý, K. (edd.): *Vladislavské zřízení zemské*, s. 193–202.

(584) HAUPT, H.: *Fürst Karl I. von Liechtenstein*. Téhož roku se v souvislosti se smrtí knížete Liechtensteina analogicky proměňuje také způsob adresování listů ze strany císařské dvorské komory, jež byly až dosud adresovány Liechtensteinovi.

(585) VÁLKA, J.: *Česká společnost v 15.–18. století*. II. Bělohorská doba. Společnost a kultura „manýrismu“. Praha 1982, s. 69–71.

(586) VAŠKŮ, V.: *Studie o správních dějinách a písemnostech moravského královského tribunálu*, s. 12–15. Zakládací instrukci pro Moravský zemský tribunál vydal D'ELVERT, CH. (ED.): *Beiträge zur Geschichte der Rebellion*, s. 428–435.

formaci po roce 1550. Císař Ferdinand II. předpokládal, že má v daném okamžiku již dostatek moci pro uvedenou „normalizaci“, skutečnost však přece jen vypadala poněkud jinak.⁵⁸⁷

Ideovou podstatu Obnoveného zřízení odkryl Ferdinand II. v jeho preambuli, kterou vedle císaře podepsali ještě Zdeněk Vojtěch Popel z Lobkovic jako nejvyšší český kancléř a člen komise pro sestavení zemského zřízení Otto Nostic. Císař se v předmluvě vrátil ke stavovskému povstání, které mu podle jeho interpretace znemožnilo plnit zásadní zeměpanská práva a tím mu zabránilo naplňovat boží vůli. Nemluvě o tom, že povstání bylo příčinou velkého zubožení země. Po porážce této „obavné rebelie“ je potřeba obnovit původní a přirozený právní stav, tedy „vychledávat spravedlnost“. Rebelové měli být odděleni od těch osob, které panovníkovi zachovaly věrnost a poslušnost.⁵⁸⁸

Obnovené zřízení zemské Království českého bylo vydáno 10. května 1627. Obdobné zřízení pro Moravu bylo vydáno přesně o rok později, 10. května 1628, a vyhlášeno bylo na prvním pobělohorském zemském sněmu ve Znojmě 1. července 1628.⁵⁸⁹ Toto vydání navíc doprovázel císařský všeobecný „*Kundmachungspatent*“, který měl o dokumentu informovat veškeré obyvatelstvo země a zároveň jej zavázat k jeho striktnímu dodržování.⁵⁹⁰ Text nové „zemské ústavy“ odkazoval na „stará zřízení“. Od roku 1625 byla sestavována komise, do níž kardinál Dietrichstein již 16. srpna 1624 v listu císaři Ferdinandovi II. navrhl celou řadu významných moravských šlechticů, kteří zůstali věrní císaři a aktivně se již v předchozích letech v nej-různějších rolích podíleli na konfiskačním procesu: Lva Buriana Berku z Dubé, Karla staršího ze Žerotína, Fridricha Jankovského z Vlašimi, Václava ze Zástřizl na Boskovicích, Jindřicha Zahrádeckého ze Zahrádek, Ladislava Šlejnice ze Šlejnic na Blansku, Jiřího Pfeferkorna z Otopachu.⁵⁹¹ Podle

(587) FRISCH, M.: *Das Restitutionsedikt Kaiser Ferdinands II. vom 6. März 1629*. Tübingen 1993.

(588) JIREČEK, H. (ED.): *Obnovené zřízení zemské dědičného markrabství moravského*, s. VI–X.

(589) HHSTA WIEN, Österreichische Akten, Mähren, Artikel des mährischen zu Znaim von 27. 6.–1. 7. 1628 gehaltenen Landtags, 1628; Dekret Ferdinands II. an Dietrichstein über mährische Landesprivilegien, 1628, duben, 15.; MZA BRNO, Stavovské rukopisy, Památky sněmovní, sv. 8, fol. 1–5v. Matějek uvádí jako datum vydání 28. červen 1628. Český překlad Obnovení zřízení moravského pořídil roku 1632 Jan Komínek z Egenhausu, radní písař v Ivančicích. MATĚJEK, F.: *Účinky obnoveného zřízení zemského z roku 1628 na naše země*. VVM 42, 1990, s. 333

(590) HHSTA WIEN, Österreichische akten, Mähren, Kundmachungspatent der Vemeuerten Landesordnung in MM, červenec, 1.

(591) List císaře Ferdinanda II. kardinálu Dietrichsteinovi ze 16. srpna 1624: „...jsme z mnohých podstatných a uvážlivých příčin na tom ustanovití ráčili, aby zřízení zemská a práva městská jak dědičného království našeho českého, tak i markrabství našeho moravského pro přetržky všelijakých z již jmenovaných práv až posavad prošlých nezpůsobův, též

Františka Matějka mezi členy komise připravující Obnovené zřízení zemské patřil až do své smrti Karel z Liechtensteina, z řad české šlechty Albrecht z Valdštejna, Vilém Slavata z Chlumu a Otto Nostic, dále císařští úředníci a právníci Petr Jindřich ze Strahlendorfu, Jan Křtitel z Verdenberga, Otto Melander ze Schwarzenthalu, Menold Hillebrand z Harsemsu a rada Hassold. Aktivně se samozřejmě angažoval i sám František z Dietrichsteina.⁵⁹²

Špatný stav zachování adekvátních pramenů z centrálních vídeňských archivů, jež by podávaly svědectví o vzniku obou Obnovených zřízení zemských, nedovoluje proniknout do niterných záměrů habsburského dvora.⁵⁹³ Platí to jak o politické, tak i o právní stránce zemských ústav. Opět se ale má zato, že za ním stojí někteří radikální pretendenti absolutismu a protireformace, a že měl na Moravě jeho aplikaci na starosti zmíněný kardinál Dietrichstein. Ten se dokonce pokusil ke spolupráci na legislativní přípravě Obnoveného zřízení získat Karla staršího ze Žerotína, jehož právnických znalostí i někdejší politické prestiže si byl vědom i Ferdinand II. Bývalý moravský zemský hejtman se však omluvil, že mu zdravotní stav nedovoluje dlouhodobější pracovní výkon. Přislíbil ale konzultace jednotlivých problémů. Ve skutečnosti se ovšem takové konzultace s největší pravděpodobností nikdy neuskutečnily.⁵⁹⁴ I bez Žerotínovy účasti lze Obnovené zřízení zemské považovat za právní pramen, jenž se vyznačuje neobvyklou kvalitou. Pokud lze abstrahovat od jeho ideové povahy, přešlo Obnovené zřízení velmi mnoho pozitivního z dlouhé místní právní tradice a navíc ho dokázalo systematizovat a strukturovat na základě římskoprávních kritérií.⁵⁹⁵

vzdělání mezi oběma zeměmi lepšího srozumění, přehlídnuť, napravena a co nejvíceji možné srovnána byla, jakož jsme pak již z strany přehlídnutí a napravení zřízení zemského a práv městských dotčeného království našeho českého jistě nařizují učinili..." HRUBÝ, F. (ED.): *Moravské korespondence a akta*. I, s. 417–418; ELIÁŠ, J. O.: *Fridrich a Hynek Jankovítě*, s. 106. O vyhlášení Obnoveného zřízení zemského na znojemském zemském sněmu roku 1628 v poslední době DAVID, J.: *Moravské zemské směny za třicetileté války*, s. 21–23.

(592) MATĚJKA, F.: *Morava za třicetileté války*. Praha 1992, s. 164. František z Dietrichsteina měl ve věci vyhotovení Obnoveného zřízení zemského vyjednávat s jeho případnými spoluautory z moravského prostředí. KNOZ, T.: *Pobělohorské konfiskace na Moravě jako komunikace*, s. s. 101–114.

(593) Především jde o absenci pramenů z proveniencie císařské tajné rady i císařské dvorské kanceláře. HHSTA WIEN, Reichshofrat, Materialien des Geheimen Rats und der Geheimen Konferenz. AVA WIEN, Gruppe I. Nr. 1, Kaiserliche Hofkanzlei, 16.–18. Jh.; Gruppe III, Nr. 1, Hokanzleiakten. O plánování Obnoveného zřízení zemského srov. SNOPEK, F.: *Obecné sjezdy v Brně roku 1624 a 1626*. ČMM 29, 1905, s. 309; JIREČEK, H.: *O obnoveném zřízení zemském markrabství moravského z r. 1628*. ČMM 15, 1891, s. 273–284.

(594) Žerotínova odpověď se nachází v listě Dietrichsteinovi. ZA OPAVA, prac. Oloouc, Rodinný archiv Žerotínů, kn. 37, kopiář německých listů, 9. červenec 1627, fol. 76.

(595) O právní kvalitě Obnoveného zřízení zemského se zmiňují i Karel Malý

Obnovené zřízení a konfiskační proces

Obnovené zřízení zemské znamenalo změny také ve vztahu ke konfiskacím, ačkoliv se jich formálně týkalo jen omezeně. Ve skutečnosti byla nařízeními o nucené emigraci nekatolických šlechticů znovu a výrazně otevřena otázka šlechtického majetku na Moravě.⁵⁹⁶ Nově postižení již nebyli pouze účastníci povstání proti panovníkovi, kteří se svým jednáním dopustili „*crimen laesae maiestatis*“. Byli to všichni obyvatelé Českého království a Moravského markrabství, kteří se s panovníkem nesjednotili ve víře. Trestem za jejich počinání tentokrát nebyla konfiskace ani peněžitá pokuta vyjádřená jako zlomek hodnoty jejich pozemkového majetku. Provinilci mohli své majetky prodat, v některých případech si je mohli ponechat a nechat je spravovat katolickými příbuznými nebo správci. Ani jedno z toho však nebylo příliš jednoduché. Najít dostatečně finančně zajištěného kupce nebylo po letech válek nijak lehké, a tak se statky často prodávaly pod cenou. Stejně tak nebylo lehké najít dobré katolické zaměstnance. V každém případě Obnovené zřízení značně zkomplikovalo dosavadní proces konfiskací. Napříště nebylo zcela jasné, která kauza vychází z konfiskací a která byla důsledkem vydání Obnoveného zřízení.

Obnovené zřízení zemské Markrabství moravského obsahovalo několik hlav a artikulů, které bezprostředně souvisely se stavovským povstáním a s následujícím procesem pobělohorských konfiskací.⁵⁹⁷ Další články byly s uvedeným procesem svázány zprostředkovaně nebo s ním alespoň počítaly jako s daným stavem.

Do první skupiny je možno zařadit především desátou hlavu, nazvanou „*O statcích v pokutě odňatých a o glejtích*“. Její úvodní artikuly zpětně zakotvují pobělohorské konfiskace jako právní kategorii. Podle kodifikovaného znění šlo o pokutu, jejímž prostřednictvím měly statky někdejších rebelů připadnout panovníkovi coby moravskému markraběti. To byl podle slov příslušného článku pouze prostředek, jak dosáhnout hlavního cíle: odstranění „*neslušného neřádu*“ v zemi.⁵⁹⁸

a Marta Kadlecová. KADLECOVÁ, M.: *Proces v zemských zřízeních v 16. a na počátku 17. století*. In: Pánek, J. – Malý, K. (edd.): *Vladislavské zřízení zemské a počátky ústavního zřízení v českých zemích*. Praha 2001, s. 217–236, zde s. 218–219; MALÝ, K.: *Právní kultura v českém stavovském státě*. In: Tamtéž, s. 55–66, zde s. 57.

(596) O náboženských aspektech legislativního procesu na Moravě ve 20. letech 17. století SNOPEK, F (ED.): *Akta kardinála Ditrichštejna z let 1619–1635*. ČMM 39, 1915, s. 98–194, zde především s. 106–107.

(597) Marta Kadlecová považuje vydání Obnoveného zřízení za přímý důsledek porážky stavovského povstání a za vyvrcholení perzekuce jeho účastníků v trestněprávní formě. KADLECOVÁ, M.: *Přípravné řízení*, s. 105.

(598) „X. Von Confiscierten Gütern und Geleiten: 17. Wan in diesem Markhgrafsthum

Zkušenost se stavovským povstáním bezprostředně ovlivnila celou řadu dalších právních opatření. První z nich se týkaly postavení panovníka v zemi a jeho vztahu s moravskou stavovskou obcí. Ferdinand II. napříště nechal pro svou osobu i pro své nástupce v zemské ústavě zakotvit dědičné právo, prosté jakýchkoliv volebních kapitulací a jiných povinností vůči stavům. V textu tohoto obecného a v zemských ústavách v té či oné formě obvyklého artikulu se explicitně projevila čerstvá zkušenost se stavovským povstáním. Jakékoliv vystoupení proti uvedenému způsobu nástupnictví nebo proti panovníkovi, který by byl tímto způsobem dosazen na trůn, mělo být v budoucnu považováno za rebelii. Proti osobám, jež by se jí dopustily, mělo být postupováno s nejvyšší razancí.⁵⁹⁹ Všichni stavové bez rozdílu byli podle textu dalšího artikulu povinni složit novému panovníkovi přísahu, která měla právně garantovat jejich loajalitu. Porušení věrnosti císaři (resp. na Moravě markraběti moravskému) tak mohlo být napříště poměřováno právě textem přísahy. Do stejné kategorie by bylo možno zařadit články o zasedání sněmů nebo o vojenských výpravách či o nobilitaci a udělování erbů. Ve všech těchto případech a vlastně v celém spektru veřejného práva lze pozorovat nárůst pravomocí panovníka na úkor dosavadních stavovských práv. Obnovené zřízení zemské tedy nejenže dodatečně kodifikovalo konfiskace a umožnilo jejich aplikaci v obdobných typech trestných činů politické povahy i do budoucna, ale navíc paralelně s konfiskacemi, jež především likvidovaly ekonomickou základnu neloajální šlechty, omezovalo její právní moc a postavení.

Obnovené zřízení muselo radikálně řešit také nepovolenou emigraci a vstup českých a moravských šlechticů do řad nepřátelských vojsk, což bylo roku 1628 stále ještě velmi častým jevem. Tuto situaci měl upravit paragraf 101, nazvaný „*O službách proti Nám, králi českému a markraběti morav-*

von freventlichen Mutwilligen Leuthen dem Land, Städten oder absonderlichen Personen feindlich abgesagt, und Sie von Ihnen bevhedet, und also dardurch, oder auß einer andern hochsträfflichen Übelthat, Ihre Hab und Gütter der Markhgrafen verwürckt werden, So sol der König alß Markhgraf allein seines gefallens und sonsten niemand, darmit zu disponiren, zu thun und zu lassen haben.“ JIREČEK, H. (ED.): *Obnovené zřízení markhrabství moravského*, s. 23.

(599) „A. Von der Erb-Succession im Markhgravsthum Mähren. I. [...] Hierumben und damit zu ewigen Zeiten alle Occasionen zu dergleichen hochabschawlichen Entpörungen, alß oberberürt, abgeschnitten werden mögen; So setzen, ordnen und wollen Wir: Wo einer oder mehr unserer Unterthanen was Würden, Standes oder Wesens der oder die wären, sich unterstehen würden anjetzo oderins künfftig, die von denen Rebellen zu unrechtmessiger Bescheinigung Ihrer nichtigen Wahl, in einigerley Weise oder Weg geführte Praetext oder andere Mißdeutungen und Disputat, wie dieselbe auch immer obvermelter Erbgerechtigkeit zuentgegen, von Ihnen erdacht und auff die Bahn gebracht werden mögen, mit Worten oder Wercken widerumb zu erwecken, oder in andere Wege solche Unsere Erbgerechtigkeit anzufechten, daß alle dieselben ipso facto und mit der That in das Laster und Straff der Beleidigten höchsten Majestät und offentlichen Rebellion gefallen, und Leib, Ehr und Gut verlohren haben sollen.“ TAMTĚŽ, s. 5.

skému, též i budoucím králům českým a markrabatům moravským".⁶⁰⁰ Pobyt v cizích službách sice pro obyvatele Markrabství moravského zcela vyloučen nebyl, v žádném případě ale nesměli vstoupit do války proti svému panovníkovi. Kdo by se takového skutku dopustil, měl být ve shodě s opatřeními, které byly na základě jednotlivých císařských dekretů a přípisů uplatňovány již v době povstání nebo ihned po jeho skončení, potrestán ztrátou cti, hrdla a statku. Jeho pozemkový majetek měl v takovém případě přesně podle praxe známé z pobělohorského konfiskačního procesu připadnout císaři jako moravskému zeměpánovi.⁶⁰¹

Konfiskace měla být ovšem aplikována také v těch případech, kdy by některý moravský šlechtic jako pozemková vrchnost přijal na své panství cizí rebelující poddané. Podobně mělo být postupováno také proti těm šlechticům, kteří by cizí poddané proti jejich pánům švali nebo je nějakým způsobem podporovali. Císařské úřady se evidentně obávaly větších lidových bouří a propojení vrchností nebo bývalých vrchností s poddanými.⁶⁰² Dost možná, že bezprostředním důvodem pro formulaci uvedeného artikulu byla stále ještě nepokojná situace na Valašsku. Někdejší šlechtičtí rebelové, jejichž statky se před povstáním nacházely v této části Moravského markrabství, se často na valašských kopcích ukrývali před císařskými vojáky. Bez pomoci jejich někdejších poddaných a valašského vojenského odporu by jejich zdejší pobyt nebyl možný.⁶⁰³ Obnovené zřízení zemské ve stejném odstavci pamatovalo i na situaci, jež připadala v úvahu vzhledem ke stále trvající bezpečnostní i majetkové nejistotě v zemi. Šlo o případy, kdy by si některý šlechtic přivlastnil statek, který by již předtím byl císařem konfiskován a předán novému držiteli. Ačkoliv to není explicitně vyjádřeno, myslel zákonodárce nejspíše na původní držite-

(600) TAMTÉŽ, s. 416–417.

(601) „Pakli by se kdo v služby přespólní dal, a potom by se to vyhledalo, že by ta válka proti Nám vedena jměla, a ten, dovědouce se toho, z takové služby by ne vystoupil: ten každý, když naň to prokázáno bude, má svou spravedlivost, i také nápady, měl-li by jaké v tomto markrabství moravském, potratiti, a k tomu i statek jeho na Nás připadnouti, a o svou čest, víru, jakožto protivník, přijíti. A má takový jeden každý, kterýž by se proti Nám, králi a pánu svému, též budaucím potomkům Našim, králům českým a markrabatům moravským, v službách vojenských potřebovati dal a vědomě v nich se zdržoval, v zemi ohlášen a publikován býti.“ TAMTÉŽ, s. 417–419.

(602) Marxistická historiografie v této souvislosti hovořila o tom, že se představitelé stavovského povstání z třídních důvodů báli do povstání zapojit také lidové masy, s jejichž pomocí by měli šanci nad císařskými vojsky zvítězit. Václav Husa například hovoří o „sobeckosti třídních zájmů šlechtického odboje, jež zabránil proměnit odboj v celonárodní válku“. HUSA, V.: *Dějiny Československa*. Praha 1962, s. 144. Obava ze vzpour poddaných je však v některých dobových pramenech z Rakous, Čech i Moravy v dané době skutečně patrná.

(603) DOSTÁL, F.: *Valašská povstání za třicetileté války*; MACŮREK, J.: *Valaši v západních Karpatech*, s. 158–175.

le statků, kteří by se na Moravu dostali s nepřátelskými vojsky a pod ochranou panovníků protihabsburské koalice fyzicky získali své někdejší majetky nazpět. Podobná situace na Moravě ostatně hrozila roku 1627, tedy pouhý rok před vydáním Obnoveného zřízení.⁶⁰⁴ Takový statek měl být znovu konfiskován ve prospěch císaře a jím uznanému držiteli měly být nahrazeny škody za jeho zplundrování.⁶⁰⁵ Zemští úředníci přitom pod hrozbou přísného trestu nesměli legalizovat neoprávněnou držbu statků. Také zde bylo patrně myšleno především na bývalé držitele.⁶⁰⁶

Protireformační dekreta a náboženské klauzule Obnoveného zřízení

Obnovené zřízení zemské tímto způsobem shrnovalo právní stav, původně kodifikovaný v císařských dekretech, které počátkem dvacátých let 17. století sankcionovaly účast na stavovském povstání a kodifikovaly jednotlivé kroky konfiskačního procesu. Další debaty již ovšem měly otevřeně náboženský a konfesní charakter a původně byly namířeny proti novokřtěncům a bratrským kněžím. Později byl vydán například reskript o tom, jak si má kardinál Dietrichstein počínat při katolické výchově šlechtických sirotků.⁶⁰⁷ Na sklonku dvacátých let byl navíc jejich osten rozšířen na veškeré nekatolické obyvatele Markrabství moravského, nevyjímajíc ani nekatolickou šlechtu, která se stavovského povstání buď vůbec nezúčastnila, nebo po jeho skončení císaři za příslib generálního pardonu holdovala a nadále se vůči němu chovala loajálně. O vypovídacích patentech kvůli náboženství se hovořilo již na počátku roku 1628, jednak v souvislosti s předchozím vývojem v Čechách, jednak v souvislosti s vyšetřováním účasti moravských šlechticů na předchozím Mansfeldově vpádu. Karel

(604) Na Moravě se emigranti znovu začali ve výrazné míře objevovat v letech 1626 a 1627 díky Mansfeldovu tažení. Již výše byla uvedena zmínka o návratu Václava Bítovského do Bystřice pod Hostýnem a objevení se Ladislava Veleny ze Žerotína ve Vsetíně. HRUBÝ, F.: *Ladislav Velen ze Žerotína*, s. 181.

(605) „CII. Von Widerwertigen und Rebellischen Unterthanen: [...] Derselbe sol Uns oder Nachkommenden Königen Erben dieses Markhgravthumbs seyn Gut, auch Leib und Leben verfallen haben; jedoch daß zufferst auß seinem Gut und Vermögen, woran auch solches bestände, die dem spolirten zugefügte Schäden und Unkosten, der Billigkeit nach, erstattet, wie in gleichem das Gut dem jenigen, dem es entzogen, oder nach desselben Absterben seynen Erben und Nachkommen widerumb eingeraumbt abgetreten werde.“ JIREČEK, H. (ED.): *Obnovené zřízení zemské dědičného markrabství moravského*, s. 418–419.

(606) TAMTĚŽ, s. 456–457.

(607) Ferdinand II. Rescript an den Cardinal Dietrichstein vom 28. Februar 1626 wegen kathol. Erziehung der Pupillen. D'ELVERT, CH. (ED.): *Beiträge zur Geschichte der Rebellion*, s. 288.

starší ze Žerotína ve svém listu Zdeňkovi z Roupova z 2. února 1628 tvrdil, že o zmiňovaných dekretech ještě není nic slyšet. Žerotín ovšem přiznal, že již zná text budoucího nového zemského zřízení, že v něm jsou obsaženy klauzule vypovídající nekatolíky, kteří by se přísahou nepřihlásili ke katolické konfesi, inkolát v zemi a že se v něm počítá i se zvláštními náboženskými dekrety a patenty.⁶⁰⁸ Neuplynuly ani dva měsíce a Karel starší ze Žerotína již mohl komentovat rekatolizační patenty zcela otevřeně, neboť se v tuto chvíli již týkaly všech obyvatel Markrabství moravského, mezi nimi i mnohých Karlových příbuzných a známých, a konec konců i Karla staršího ze Žerotína samotného.⁶⁰⁹

První z patentů vyšel již za necelý měsíc poté, co Žerotín napsal svůj dopis Zdeňkovi z Roupova, dne 2. března 1628. Všem obyvatelům Markrabství moravského z obou dvou šlechtických stavů se v něm ukládá za povinnost vyučovat se v katolickém náboženství a do šesti měsíců na něj přestoupit.⁶¹⁰ Ferdinand II. se v jeho textu pozoruhodným způsobem odvolal na císaře Karla IV., za jehož panování údajně Markrabství moravské nejvíce rozkvétalo, a to především díky tomu, že ještě nebylo rozděleno ve víře. Právě z tohoto důvodu za jeho vlády nemohlo dojít ani k takovým nesouladům mezi stavy a panovníkem, jakých byla svědkem jejich generace. K jednotě ve víře je proto nutno se co nejdříve vrátit. Kdo se tím do budoucna nebude řídit, nemůže počítat ani s možností v zemi držet své dosavadní statky.⁶¹¹ Nové, byť z hlediska konfiskačního procesu neofi-

(608) HRUBÝ, F. (ED.): *Moravské korespondence a akta*. II. Brno 1937, s. 77–78.

(609) Karel st. ze Žerotína na toto téma psal 16. března 1628 Diviši Markvartovi z Hrádku a 17. března 1628 své dceři Bohunce ze Žerotína. Vyjadřuje v nich nesouhlas s dělením křesťanů podle konfese, jež se objevuje v patentu. Nuceným prodejem statků již údajně bylo nekatolíkům hrozeno dlouho. Karel se sám rozhodl prodat své statky. Patent byl přibit v Brně na dveře radnice. TAMTĚŽ, s. 93 a 95.

(610) SNOPEK, F. (ed.): *Akta kardínála Ditrichštejna*, s. 164–169; TAMTĚŽ, s. 87–92. Matějek uvádí v souvislosti s reformačními dekrety také data 9. a 22. března 1628. MATĚJEK, F.: *Účinky obnoveného zřízení zemského*, s. 323.

(611) „Vidělo se nám tehdy za dobré a užitečné všech a jednoho každého z věrných a poslušných poddaných našich z týchž dvou stavů, panského a rytířského, tímto mandátem Naším milostivě a otcovsky napomenuti, aby jeden každý toho od Jeho Lásky kardynála a knížete z Dytrichštejna nadřečených subdelegatorův a komisařův z upřímného srdce pocházející vyučování s horlivou chůtí a s vrucným srdcem přijal a sobě v tom sám pro jeho vlastní dobré jak časné, tak i věčné usmyslil a tak se s námi i se vsí křesťanskou církví v víře římské katolické samospasitelně ve všem srovnal. Pakli by se to nestalo a kdokoliv se s námi u víře svatě katolické v tom uloženém šestiměsíčním termínu srovnati nechtěl, ráčili jsme se na tom dokonale ustanoviti, jakož pak tímto mandátem naším se na konec prohlašujeme, že po vyjití šesti měsícův žádnému dokonce víceji v témž markrabství našem dědičném moravském dalším bytu a obývání dopřiti ani statkův svých osobně držeti nedopustíme, nýbrž tomu chceme, aby ti a takoví z téhož markrabství našeho moravského se ihned odebrali, statky pak přátelům svým anebo jiným obyvatelům katolickým prodati povinni byli, k čemuž jim

ciální, kolo majetkových proměn tak bylo zahájeno. Na věci nic neměnilo ani panovníkovo prohlášení, které bylo součástí stejného patentu a v němž se Ferdinand distancoval od nařčení, že se tímto způsobem pouze znovu snaží naplnit státní pokladnu. Tímto způsobem zdůvodnil i opatření, podle něhož statky nebyly tentokráte postiženým konfiskovány, ale že je naopak mohli volně prodat.⁶¹²

Další z důležitých dekretů byl Ferdinandem II. vydán 2. září 1628 a byl označen jako „*Ausführung der Reformation in Mähren*“.⁶¹³ Stalo se tak v době, kdy uplynula první šestiměsíční lhůta k vystěhování a císař dospěl k názoru, že je potřeba opatření z březnového patentu zopakovat, ale zároveň prodloužit dobu nutnou k odchodu nekatolíků. Císař se ostatně na březnový patent v novém textu bezprostředně odvolal. Vliv nepochybně měla i skutečnost, že mezitím již vyšlo Obnovené zřízení. Také vydání tohoto patentu bylo císařem zdůvodněno snahou o nastolení míru a svornosti v zemi.⁶¹⁴ Kardinálu Dietrichsteinovi bylo uloženo dbát na přesné vyplnění veškerých panovníkových rozkazů. Měl dbát stejně tak na konverzi obyvatel Moravy, jako na odchod těch z nich, kteří by se ke konverzi neodhodlali. Nekatolíci již neměli očekávat ani císařský pardon a povolení k setrvání v zemi, ani další prodloužení emigrační lhůty. Po dobu před jejich emigrací bylo navíc zakázáno v zemi vykonávat jakékoliv nekatolické bohoslužby. Forma konfiskací byla v zářijovém mandátu přece jen také

i druhý peremptorní termín šestiměsíční dáváme.“ HRUBÝ, F. (ED.): *Moravské korespondence a akta*. II, s. 91–92.

(612) „Aby se pak někdo nedomníval, že se to pro peníze a nějakú kořist, a ne pro čest a chválu Pána Boha všemohoucího, též pro spasení duší poddaných našich působí a koná, ráčíme se k jednomu každému dáleji prohlašovati, pokud by kdo této milostivé vůli naší (což nesmýšlíme) na odpor postavovat, aby se bez všelijakého ouplatku, újmy a stenčení svého jmění vyhostiti mohl, jakož pak i k tomu dovolujeme, aby každý ku podání a speněžení statkův a k vypoumínání dluhův, též vyvazení rukojmův svých v témž Markrabství moravském, k nimžto jim každé právo co nejdříveji dopomáhati má, komukoliv z přátel svých anebo jiným katolickým osobám k tomu plnomocenství dáti mohli, avšak vždy tomu chtějíce a toho žádostivi souce, aby všichni ti dobří a staří rodové, jichžto předkové v témž markrabství moravském od tak dávných časů a prve nežli jsú bludové a rozličné sekty do téhož markrabství moravského vešly, ve vši svornosti a jednotě katolické víry, v zrostu a v hojném prospěchu bývali, budoucně v též jednotě víry v markrabství moravském zanechání a zachování býti mohli.“ TAMTÉŽ, s. 92.

(613) D'ELVERT, CH. (ED.): *Beiträge zur Geschichte der Rebellion*, s. 328–330.

(614) Ani v tomto textu nechyběl historizující motiv, k němuž se Ferdinand přihlásil. Tentokrát dokonce sahal až k Cyrilu a Metodějovi jako k prvním biskupům a apoštolům Moravy. Na jejich svátek byl vydán první rekatolizační patent, ale také oni to byli, kdo obrátil obyvatele Moravy z pohanství na křesťanství. A právě na toto působení chtěl nyní navázat Ferdinand II. HRUBÝ, F. (ED.): *Moravské korespondence a akta*. II, s. 149.

přítomna. Týkala se náboženských knih z majetku nekatolických stavů, které měly být odevzdány kardinálu Dietrichsteinovi.⁶¹⁵

Obnovené zřízení uvedený proces kvalitativně značně posunulo. Náboženský princip ve vnímání moravského stavovského povstání zakotvilo také ústavní formou, jež z hlediska zemského práva převyšovala panovnícké dekry. Mimo zákon postavilo nejen šlechtické rebely, kteří se proti panovníkovi postavili se zbraní v ruce nebo tento čin schvalovali a podpořovali, nýbrž také všechny příslušníky šlechtického stavu, kteří se s ním neztotožňovali v katolické víře a nebyli ochotni se s ním ve víře ztotožnit ani do budoucnosti. V důsledku to znamenalo, že se z celé velké skupiny potencionálních politických nepřátel panovníka a trestních delikventů, na které jako na skryté nebezpečí ve svých listech a přípisech upozorňoval především kardinál Dietrichstein, stali jeho skuteční političtí nepřátelé a zákonem přesně vymezení narušitelé právního řádu. Byli označeni za „*zjevné buřiče a rušitele obecného pokoje*“.⁶¹⁶

Samozřejmě, že mezi artikuly nové zemské ústavy, které v sobě měly obsažen konfesní charakter, patřily přísahy všech zemských úředníků. Přisahal se totiž mimo jiné k Panně Marii a svatým. To byla formulace, která vzhledem k mnohokonfesnímu charakteru moravské šlechtické obce a rovnováze mezi oběma politickými a konfesními tábory v období před Bílou horou až dosud nebyla možná nebo jí byli zavázáni pouze katoličtí přísahající.⁶¹⁷ Pro šlechtice z nekatolického tábora bylo až na některé výjimky jen těžko představitelné, aby přísahali v rozporu se svým svědomím a mnohdy i několik století trvajícími rodovými tradicemi. Ferdinand II. přitom nekompromisní náboženskou linii Obnoveného zřízení zemského anticipoval již v preambuli.⁶¹⁸ Článek, který pojednává o špatných mra-

(615) TAMTÉŽ, s. 152.

(616) „XIII. [...] Auch alle die jenigen, so solches widerumb auff die Bahn bringen und moviren wollten, für offentliche Zerstörer deß gemeinen Fridens ipso facto gehalten werden und Leib, Ehr und Gutt verlohren haben; Wie dan auch hifüro kheiner ins Land oder in Stätten, Er sey dan Unserer H. Catholischen Religion zugethan, angenomben werden sol.“ JIREČEK, H. (ED.): *Obnovené zřízení zemské dědičného markhrabství moravského*, s. 30–31.

(617) „...Wir N. schweren Gott dem Allmächtigen, der Gebenedeyten Mutter Gottes, und allen Heiligen auff dieses H. Evangelium, daß Wir über der Catholischen Religion vestiglich halten, menniglich die Justiz administriren, und die Stände bey dene von (Titulus) N. N. confirmirten und wohlhergebrachten Privilegien hand haben, auch von dem Markhgravthumb nichts veralieniren, sondern vielmehr nach Unserm Vermögen dasselbe vermehren und erweitern, und alles das was zu dessen Nutz und Ehren gereicht, thun wollen, als Uns Gott helffe, die Gebenedeyte Mutter Gottes, und alle Heiligen.“ TAMTÉŽ, s. 5–7.

(618) „Fügen hiemit menniglichen zu wissen, Nachdem Wir durch Hülff und Beystand der Göttlichen Allmacht unser Erb-markhgravthumb Mährem widerumb mit dem Schwerd unter Unsere Gewalt und Gehorsamb gebracht...“ TAMTÉŽ, s. IV–V. V této souvislosti se opakovaně cituje hrdé prohlášení Karla staršího ze Žerotína o tom, že v jejich rodě již od pat-

vech v zemi, majících za následek nejrůznější problémy a zapříčiněných nedostatky v náboženském životě obyvatel Moravy, byl obvyklý již v předbělohorské době a v pamětních knihách moravského zemského sněmu se pravidelně objevoval již od roku 1587.⁶¹⁹ Zásadní význam však v tomto ohledu měl článek označený římskou číslicí třináct a nazvaný jednoduše „*O náboženství*“. Autoři zemské ústavy v něm vyšli z kritiky „*rozdvojení v náboženství*“. To údajně v Českém království i v přivtělených zemích vedlo k velkým válkám, k „*roztržitosti*“ i k „*těto, proti Nám nedávno povstalé rebelii*“. Za původce stavovského povstání i veškerých problémů v zemi byli tentokrát jednoznačně označeni „*stavové pod obojí*“ jako vyhraněná konfesní a společenská skupina. Tedy nikoliv ti představitelé šlechtické obce, kteří v povstání aktivně vystoupili.⁶²⁰ Právě tuto formulaci lze označit za základní proměnu v právní filozofii habsburské monarchie a císařova vztahu k Moravskému markrabství. Předbělohorská práva a privilegia nekatolických stavů i předbělohorskou právní praxi „tolerance či koexistence“ císař v textu Obnoveného zřízení prohlásil za vynucená a do budoucna velmi nebezpečná.⁶²¹ Vítězství nad povstáním lze navíc vnímat jako boží poselství, jakým směrem se má nadále země v náboženských věcech ubírat.

Všechna práva i právní zvyklosti ve prospěch nekatolických stavů, jež byly až dosud na zemských sněmech schváleny a užívány, měly být nyní zrušeny a ponechány výhradně „*Našemu svatému katolickému náboženství*“. Důsledek pro osoby, které by nepřestoupily ke katolictví, měl být podle formulace ve zřízení stejný jako pro účastníky povstání, tedy ztráta cti, hrdla a statků. Toto ustanovení mělo spíše proklamativní podobu. Ve skutečnosti Ferdinand II. nepřistoupil ani k popravám, ani ke konfiskacím, nýbrž pouze k nucenému odprodeji statků a k zákazu inkolátu pro nekatolíky. I tak je souvislost s pobělohorskými konfiskacemi a konfiskačním zákonodárstvím zřejmá.⁶²²

náctého století nebyl nikdo, kdo by přináležel k římskokatolické církvi. Kolem roku 1628 již ovšem byla situace zcela jiná a dokonce i Karel st. ze Žerotína přesvědčoval svého mladého příbuzného Baltazara, aby konvertoval ke katolictví a zachránil tak rodové statky. Hrdost na příslušnost k nekatolickým konfesím již tedy mezi moravskou šlechtou vyprchala, i tak se ovšem stále našlo dosti velké množství moravských aristokratů i příslušníků nižší šlechty, pro něž přísaha na katolická dogmata znamenala značný mravní problém.

(619) KNOZ, T.: *Poddaný na předbělohorské Moravě jako objekt právních normativních pramenů*. Brno 1988. (Diplomová práce FF UJEP Brno), s. 60–62. Srov. také TYŽ: *Poddaný v právních normativních pramenech předbělohorské Moravy*. ČMM III, 1992, s. 31–52; TYŽ: *Pobělohorské konfiskace na Moravě jako komunikace*, s. 101–114.

(620) „XIII. Von der Religion.“ JIREČEK, H. (ED.): *Obnovené zřízení zemské dědičného markrabství moravského*, s. 30–31.

(621) VÁLKA, J.: *Die „Politiques“*, s. 229–242; TYŽ: *Tolerance, či koexistence?* s. 63–75.

(622) „...Satzungen und Ordnungen, wie die Nahmen haben mögen statuirt und von

Proměna ve vnímání role náboženství a důsledného uplatňování rekatolizace byla patrná též při kodifikaci postavení duchovního stavu. Panovník při něm opět pamatoval na konfiskace, k nimž bylo odsouzeno olomoucké biskupství, obě moravské kapituly, jezuité i další duchovní řády a osoby během stavovského povstání a na následné restituce, k nimž vzhledem k předchozímu právnímu i faktickému postupu musel císař přistoupit. Pamatováno bylo samozřejmě také na skutečnost, že všechny uvedené církevní instituce byly v průběhu povstání zbaveny svého výjimečného práva zasedat na zemských sněmech jako samostatný stav. Nyní tedy mělo být postavení duchovního stavu v zemi prvořadé a mělo předčít panský i rytířský stav.⁶²³ Souvislost se změnami v majetkoprávní struktuře v zemi i s procesem pobělohorských konfiskací lze spatřovat také v nové a velmi důsledné právní úpravě vztahu církevních institucí ke svému pozemkovému majetku. Tento majetek bylo zakázáno prodávat i jakkoliv zcizovat. Uvedená klauzule znamenala potvrzení veškerých zisků katolické církve z předchozího konfiskačního období. Zabraňovala například šlechticům, na jejichž území se církevní majetek nacházel, aby jej pod různými záminkami získávali pro sebe.⁶²⁴ Tím byl do jisté míry církvi vynahrazen handicap, na nějž po celá dvacátá léta opakovaně žehral kardinál Dietrichstein, tedy určité Ferdinandovo upřednostňování velkých světských knížat typu Liechtensteinů i malých císařových osobních služebníků typu historika Forteguerry před uchazeči z řad církevních institucí při jejich případném vzájemném souboji o zisk konfiskátu. Za vrchního „seniora“ šlechtického majetku se však i v tomto období nicméně považoval sám panovník. V textu moravského Obnoveného zřízení se to projevilo především formulací, podle níž mohl církevní majetek za určitých okolností propadnout ve prospěch panovníka, resp. císařské dvorské komory, a to buď fyzicky, nebo ve formě vysoké pokuty. Dělo se tak přitom přibližně za stejných podmínek, za nichž propadal majetek v době pobělohorských konfiskací.

denen Ständen, so sich sub Utraque genent, zu welcher Zeit auch solches immer geschehen, zu ihrem favor außbracht, erhalten oder geschlossen, jetzt und zu ewigen Zeiten cassirt sein und bleiben..." JIREČEK, H. (ED.): *Obnovené zřízení zemské dědičného markbrabství moravského*, s. 30–31.

(623) „XIV. Von den Geistlichen Stand.“ TAMTÉŽ, s. 32–33.

(624) TAMTÉŽ, s. 34–35.